

Rysslands krig i Ukraina – ett geopolitiskt och makro- ekonomiskt perspektiv

**TORBJÖRN
BECKER, MARIA
PERROTTA BER-
LIN, ANDERS
OLOFGÅRD
OCH JESPER
ROINE**

Torbjörn Becker är chef
för SITE sedan 2006.

torbjorn.becker@
hhs.se

Maria Perrotta Berlin

är forskare samt
policy- och kommu-
nikationsansvarig på
SITE.

maria.perrotta@
hhs.se

Anders Olofgård är
docent och vice chef
för SITE. anders.

olofsgard@hhs.se

Jesper Roine är profes-
sor och vice chef för

SITE.

jesper.roine@hhs.se

Rysslands angreppskrig mot Ukraina har tydliggjort vad många under lång tid befarat: Putins målsättning är ett återupprättande av en geopolitisk maktordning från Sovjettiden. En sådan ordning är helt oacceptabel och skulle ha långtgående konsekvenser för europeisk ekonomi och säkerhet. För att förstå situationen och konsekvenserna av t ex sanktioner är det viktigt att ha en tydlig bild av den ryska ekonomiska modellen under Putin. Likaså är det viktigt att man har klart för sig varför det är avgörande att ge Ukraina fullt stöd.

Den 24 februari 2022 förändrades vår värld i grunden. När Ryssland, provocerat och i strid med internationell rätt, inledde ett fullskaligt angreppskrig mot Ukraina tog man ett steg som alltmer framstår som en vattendelare i västvärldens relation till Ryssland. Detta var inte första gången som Ryssland under president Putins ledning tog till våld mot civila eller handlade i strid med den internationella rättsordningen – tvärtom, detta krig började redan 2014 när man annekterade Krim. Det speciella denna gång är omfattningen och att det nu framstår som så tydligt att Putins tal om att Sovjetunionens upplösning var ett historiskt misstag inte bara varit retorik.

Flera skeenden under Putins tid vid makten borde ha gjort bilden tydlig långt tidigare: reaktionerna 2008 på NATO:s öppnande för att Georgien och Ukraina skulle kunna bli medlemmar; den ryska invasionen av Georgien kort därefter; oviljan att ens försöka hitta lösningar på de frusna konflikter som funnits under lång tid i Rysslands grannländer; sättet på vilket man under lång tid använt gas och olja som ett geopolitiskt påtryckningsmedel i sitt närområde; osv. Men trots detta har väst – naivt tycker många – fortsatt hoppats att Ryssland i slutändan skulle komma att acceptera den internationella säkerhetsordning som de inte bara godtog i början av 1990-talet utan, i relation till Ukraina, också skulle vara med och garantera.¹ Förhoppningen fanns att ömsesidiga ekonomiska beroenden i förlängningen skulle leda till fredlig samexistens, en logik som fungerat inte minst i EU, och som skulle göra att Putin skulle avhålla sig från ytterligare överträdelser.

I dag står det dock klart att dessa förhoppningar inte besannats och inte heller kommer att besannas under lång tid framöver. Ryssland har genom sitt agerande gjort klart att man inte bryr sig om internationell rätt, inte hel-

¹ I Budapestuppgörelsen från 1994 försäkrade kärnvapenmakterna (inklusive Ryssland) att de inte skulle hota om eller använda våld mot Ukrainas territoriella integritet eller politiska självständighet, i utbyte mot ett skrotande av kärnvapen.

ler om konsekvenserna för civilbefolkningen i Ukraina, eller för den egna befolkningen. Det överordnade tycks vara att med alla medel bestämma över självständiga stater i sitt närområde. Som väl är har Ukrainas demokratiska allierade gjort lika klart att denna ordning inte är acceptabel och aldrig kommer att godtas.

Dessa fundamentala ställningstaganden har redan fått en rad ekonomiska konsekvenser och kommer också att forma utvecklingen av den globala ekonomin och politiken under lång tid framöver. Vi som författat denna artikel har under lång tid haft anledning att studera den ekonomiska utvecklingen i det forna Sovjet och i Östeuropa och syftet med denna artikel är att dels ge en kort bakgrund till vad man skulle kunna kalla för den ryska ekonomiska och geopolitiska modellen under Putin, dels mot denna bakgrund kort belysa vad som hänt det senaste året och slutligen ta upp betydelsen av en ukrainsk återuppbyggnad. Vår bild är att flera frågor som ställts – fungerar sanktioner?; är rysk ekonomi oväntat motståndskraftig?; varför kan inte de två involverade parterna bara hitta en kompromiss och gå vidare?; varför ska vi bidra så mycket till återuppbyggnaden? etc – bara kan bedömas i ljuset av det större skeendet, dvs att detta inte bara är ett angrepp på Ukraina utan en utmaning mot den rådande världsordningen. Det breda perspektivet är också viktigt för bedömningen av vad som bör göras framöver och här är fokus på återuppbyggnaden av Ukraina.

1. Rysslands ekonomiska modell under Putin

För att rätt bedöma de ekonomiska effekterna av kriget är det viktigt att ha en tydlig bild av den ryska ekonomiska modellen under Putin. Den är central för att förstå det ryska narrativet av en framgångsrik utveckling under Putin, den ryska ekonomins framtidsutsikter (eller snarare brist på sådana) och på vilka sätt den i slutändan är beroende av väst. Indirekt ger den också en förståelse för viktiga delar av hur ekonomin i Ukraina och i en rad andra länder i Rysslands närområde utvecklats och vilken roll rysk ekonomisk geopolitik haft i dessa länder.

En första blick på BNP-utvecklingen i Ryssland sedan Sovjetunionens upplösning skulle kunna ge vid hand att Putin räddat landet och att hans tid vid makten varit mycket framgångsrik i termer av ekonomisk tillväxt (se diagrammet till vänster i figur 1). I relation till övriga Östeuropa ter sig dock utvecklingen över perioden mindre imponerande, trots den starka utvecklingen under framför allt 2000-talets första årtionde.² Rysslands ekonomi har utvecklats sämre än det östeuropeiska snittet, sämre än de forna Sovjetländer som blivit EU-medlemmar och väldigt mycket sämre än t ex Polen (se diagrammet till höger i figur 1).³

² Man kan notera två tydliga episoder under Putin: Hans två första mandatperioder som president mellan 2000 och 2008 då BNP ökade kraftigt (sex-sju procent per år) när oljepriserna skenade och perioden efter finanskrisen då utvecklingen varit betydligt beskedligare.

³ Becker and Olofsgård (2018) ger en jämförande överblick av den makroekonomiska utvecklingen i forna Sovjetunionen och Östeuropa.

Figur 1 Källa: Egna bearbetningar av data från IMF.

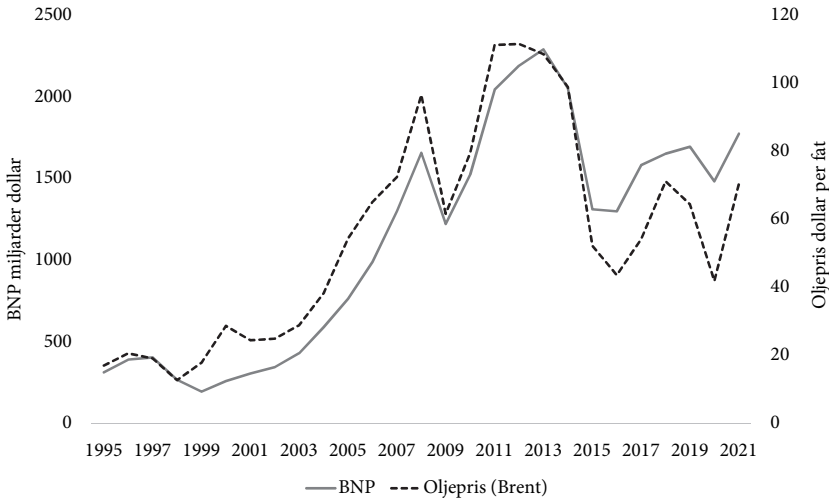
Rysk BNP utveckling 1991–2023 (till vänster) och samma utveckling i relation till andra länder (till höger)

Ännu viktigare för att förstå utvecklingen är dess koppling till den ryska ekonomins motor: prisutvecklingen på naturresurser och då speciellt på olja. Rysk export bestod 2021 till ungefär 45 procent av olja och naturgas (vilket var lågt historiskt sett på grund av relativt låga priser på olja och gas) och ytterligare 15 procent var olika metaller och mineraler. Faktum är att utvecklingen av rysk ekonomi under Putin kan förklaras förvånansvärt väl av bara priset på just olja.⁴ Som bilden nedan (figur 2) visar är upp och nedgångar i rysk ekonomi en spegling av oljepriset. För att oljepriset ska kunna leverera långsiktig BNP-tillväxt krävs dock inte bara ett högt oljepris, det måste stiga kontinuerligt. En sådan tillväxtstrategi är inte trolig under några omständigheter men kommer alldeles säkert inte att fungera i en värld som ställer om till fossilfri energi.

Självklart består inte hela den ryska ekonomin av olja men poängen är att det är här – och i viss utsträckning också ifrån försäljning av naturgas och metaller – som intäkterna i utländsk valuta genereras. Man säljer naturresurser som i sin tur skapar efterfrågan på annat i ekonomin. Även om olje- och gasssektorn ”bara” är ca tio procent av BNP från produktionssidan kan man förklara mellan 40 och 80 procent av BNP-tillväxten med vad som händer med internationella oljepriser, beroende på vilken tidsperiod man studerar. Det kan tyckas förvånande att man får en realekonomisk effekt av prisförändringar, men det är alltså ett resultat av att ökade intäkter från olja och gas har omfattande spridningseffekter i form av reala ökningar av inhemsk konsumtion och investeringar.

Naturresurserna har dock inte bara haft en direkt roll i Rysslands ekonomiska utveckling, utan även i flera av de forna Sovjet-länderna i Östeuropa. Under de senaste decennierna har flera av dessa – däribland Ukraina – tjänat som transitländer för både olja och gas via *pipelines*. Många av dem har också genom förmånliga avtal på olja och gas kunnat bedriva energiintensiv pro-

⁴ Becker (2016).

Figur 2
Rysk BNP-utveckling
och det internationella
oljepriset

Källa: Egna bearbetningar av data från IMF och Rosstat.

duktion, som t ex i Belarus där tillverkning av konstgödsel genererat stora exportintäkter.⁵ Dessutom har man också kunnat subventionera befolkningens energikonsumtion, vilket har lett till bostäder som ofta saknar termostater och god isolering. I termer av energiintensitet använder länder som Ryssland, Ukraina, Moldavien och Belarus i storleksordningen 1,5–2,5 gånger så mycket energi per producerad BNP-enhet (PPP-justerad) som EU-snittet. Delvis beror detta förstås på industristruktur, men den möjliggörs i sin omoderna form av just billig energi. I flera av dessa länder har man också ärvt infrastruktur och energisystem från Sovjettiden som påverkat detta.⁶

Genom åren har Ryssland vid upprepade tillfällen utnyttjat denna position för att stödja politiska allierade i länder som Ukraina och Belarus, men också i EU-länder.⁷ Detta har resulterat i att vissa av dem gradvis byggt in sig i ett allt starkare beroende av Ryssland. Under lång tid har balanserandet mellan öst och väst för flera av dessa länder hamnat i avvägningar mellan kortsiktiga ”lösningar” och långsiktigt reformarbete. Många gånger har Ryssland antingen hotat med leveransstopp och/eller chockhöjning av priser, men ibland har man också stått som garant för lån eller lovat fortsatta subventioner i utbyte mot politisk lojalitet.

I termer av handelsmönster kan man konstatera att väst, och då främst EU, sammantaget varit Rysslands överlägset viktigaste handelspartner.

⁵ Belarus har också betydande raffinaderikapacitet (som härstammar från Sovjettiden) och som utgör grunden för en speciell ekonomisk relation med Ryssland.

⁶ Roine (2014a, 2014b, 2014c).

⁷ Anklagelser har framförts åtminstone i fallen Tyskland, Ungern, Österrike och Italien, även om det inte finns några definitiva bevis. Se t ex Rossbach (2018).

Även om tiden sedan invasionen av Krim vittnat om en minskad roll för EU medan Kinas andelar har ökat var EU före krigets eskalering förra året fortsatt Rysslands viktigaste handelspartner. Drygt hälften av rysk oljeexport före 2022 gick till EU (drygt 30 procent till Kina) och ungefär trefjärdedelar av naturgasen i *pipelines* köptes av EU (resterande delar av Turkiet och Belarus och nästan inget av Kina). En grov bild av Rysslands handelsmönster är att man till minst två tredjedelar exporterar naturresurser, i huvudsak till Europa, och att man därifrån och från USA importerar tillverkade varor och i princip all högteknologi. Medan Europa stod som köpare för 50 procent av Rysslands export av nyckelresurser (över 75 procent för naturgas), så är det omvända förhållandet att Ryssland stod för ca fyra procent av EU:s totala export och att det EU importerade från Ryssland stod för ca sju procent av all import.

Ytterligare en viktig detalj i den ryska ekonomins logik som hamnat i fokus under det senaste året handlar om de sk oligarkernas roll. Putin beskrivs ibland som den som tog tag i problemet med oligarkernas oproportionerliga makt i den ryska ekonomin som under 1990-talet grundlades genom skapandet av ett antal mycket stora förmögenheter i huvudsak baserade på råvaror. Det stämmer förvisso att Putin återförstatligade delar av naturresurssektorn men den stora förändringen låg snarast i det implicita kravet att acceptera Putins villkor om man ville fortsätta verka i landet. De som motsatte sig detta – mest spektakulärt Michail Chodorkovskij som fängslades 2003 och vars oljebolag Yukos förstatligades – fick betydligt svårare att fortsätta verka. Samtidigt skapade Putin också en andra våg av oligarker. Medan den tidigare generationen gjort sina förmögenheter genom att ta över statliga tillgångar verkar många i dag i stället i direkt symbios med den politiska makten. Vissa driver privata bolag i statens regi, andra tillhandahåller tjänster och driver företag som får statliga kontrakt inom infrastruktur, sjukvård, försvarsindustri, etc.

Den gemensamma nämnaren för dessa är att deras övervinster bygger på korruption där brist på transparens och ett undermåligt rättssystem gör det möjligt för de inblandade parterna att sko sig. Men bristen på rättssäkerhet gör också att många inte vill ha sina tillgångar i landet utan i stället slussar dem till väst där pengar dels investeras, dels ”parkeras”, för att tas tillbaka till Ryssland vid behov. Det tydligaste tecknet på detta är Rysslands internationella pengaflöden som till stor del går till länder som *inte* i första hand kännetecknas av stora investeringsmöjligheter utan snarast av banksekretess. Omfattningen på flödena är betydande och sedan 2010 går nettoflödet systematiskt ut från Ryssland (med en tydlig acceleration av utflöden efter 2014). Ackumulerat sedan finanskrisen hade mer än 800 miljarder USD lämnat Ryssland 2021. Rysslands utländska direktinvesteringar (FDI) till Cypern är i storleksordningen tio gånger Cyperns BNP vilket bara kan läsas som att Cypern inte alls är den slutgiltiga destinationen för dessa investeringar utan en cirkulationsplats för ryska pengar på väg ut i mer eller mindre obskyra skatteparadis och ibland senare tillbaka

in i Ryssland som ”utländska” investeringar.⁸

Sammantaget kan de ryska ekonomiska framgångarna under Putin alltså beskrivas som helt naturresursdrivna och beroende av internationella världsmarknadspriser snarare än en stigande rysk produktionsförmåga eller effektivitet. Resurserna har inte bara drivit den ryska ekonomin utan i hög grad också använts som geopolitiskt påtryckningsmedel i bl a Ukraina och Belarus men också i andra länder, inte minst inom E U. Resurserna har också spelat en avgörande roll för hur Putin kontrollerar de ekonomiska intressena i landet och då speciellt de sk oligarkerna. Här är kopplingarna till väst viktiga av flera skäl men främst i den roll det internationella finansiella systemet spelar i det som bara kan beskrivas som pengatvåttsverksamhet från ryskt håll. Speciellt efter finanskrisen har den strukturella svagheten i den ryska ekonomin betonats av många som förespråkade reformer.⁹ Även Putin har vid upprepade tillfällen annonserat satsningar på en mer diversifierad och högteknologisk ekonomi men eftersom dessa alltid ackompanjeras av ett kompakt motstånd mot att tillåta politisk konkurrens, oberoende rättsväsende, bekämpande av korruption etc så har positiva resultat från dessa initiativ uteblivit.

2. Västvärldens svar – stöd till Ukraina och sanktioner mot Ryssland

Det är mot denna bakgrund som man ska förstå den globala ekonomiska utvecklingen under det senaste året. Två andra artiklar i detta nummer går in mer i detalj på Ukrainas ekonomi, som självfallet har drabbats hårdast, samt hur Rysslands ekonomi påverkats. Vi kommer därför här att begränsa oss till några aspekter av hur man bör bedöma västs reaktion i relation till Rysslands långsiktiga agerande i sitt närområde, samt effekterna av sanktioner i ljuset av hur naturresursberoende Rysslands ekonomi är.

De direkta konsekvenserna av själva kriget på världsekonomin utvidgades väsentligt av västvärldens – för många oväntat – starka och eniga svar. Till att börja med måste det kraftfulla och bestämda svaret från väst på Rysslands anfallskrig och försöket att annektera ett självständigt land mitt i Europa, ställas i det historiska perspektiv som skissades i det föregående avsnittet. Ryssland har under lång tid gett uttryck för, och även agerat utifrån, en uppfattning där flera grannländer betraktas, inte som självständiga stater, utan som delar av en rysk ”intressesfär”. Innebörden av det har i delar handlat om historiska band och kulturell närhet – aspekter som ingen förnekar – men i andra delar om en fullständig avsägelse av dessa länders rätt till självbestämmande.¹⁰ Detta synsätt, och konsekvenserna av att i förlängningen tillåta en sådan geopolitisk ordning i Europa, måste betraktas som

⁸ Becker (2019); Acemoglu (2022); Markus (2022).

⁹ Kudrin och Gurvich (2015).

¹⁰ Enligt Putins logik finns ingen folkvilja att ta hänsyn till. Sådana uttryck, som demonstrationerna i Kiev 2014, kan enligt denna logik bara läsas som en av USA initierad uppvigling i syfte att hota Ryssland.

helt oacceptabelt. Omvärlden, eller i alla fall dess demokratiska delar, måste förmås göra allt i sin makt för att få slut på anfallskriget och få stopp på Rysslands imperialistiska projekt. Vilka medel står till buds, bortsett från ett direkt militärt ingripande? I bred bemärkelse kan man göra tre saker. För det första kan man stötta Ukraina med vapen, för det andra med finansiella medel och för det tredje kan man försvaga Ryssland genom ekonomiska sanktioner.¹¹

Samtidigt är detta också ett (des)informationskrig, utkämpat med propaganda och alternativa världsbeskrivningar. Narrativen om sanktionerna och deras effekter, och mer allmänt om framgångar och bakslag på både den militära och den ekonomiska spelplanen, påverkar den allmänna opinionen, såväl internationellt som i Ryssland. Detsamma gäller visionen av Ukrainas återuppbyggnad som behandlas i nästa avsnitt. Att motarbeta desinformation, och att trygga trovärdigheten i de källor som sprider opartisk, empiriskt bekräftad information, är därför av stor betydelse för att folkopinionen ska kunna skaffa sig en korrekt bild av situationen, något som i förlängningen påverkar även det politiska beslutsfattandet.

Vad kan vi säga om hur det går för rysk ekonomi? Sedan första anfallet mot Kyjiv i februari 2022 har Ryssland utsatts för ett batteri av koordinerade ekonomiska sanktioner som varit större i antal och av mer omfattande karaktär än något som tidigare skådats. De som förväntade sig en snabb rysk ekonomisk kollaps blev dock lika besvikna som de ryska ledare som förutspådde en snabb militär kapitulation av Kyjiv. Detta har resulterat i att många har frågat sig om den ryska ekonomin visat sig vara oväntat motståndskraftig och om man ska dra slutsatsen att sanktionerna ”misslyckats”.

En del av förvirringen om sanktionernas ”effektivitet” kan härledas till otydligheten i själva frågan och inneboende svårigheter i att utvärdera detta politiska verktyg. Ekonomiska sanktioner är åtgärder som kan användas av en stat, en grupp av stater eller en internationell organisation för att påverka ett annat lands beteende eller förmåga att genomföra vissa ambitioner (såsom att utveckla kärnvapen) genom att begränsa olika ekonomiska utbyten med landet ifråga. Därmed har sanktioner ett syfte, mer eller mindre explicit preciserat – det kan handla om regimförändring, policyförändringar, ekonomiska eller tekniska begränsningar, eller helt enkelt att visa beslutsamhet inför den inhemska väljarkåren – och så har de en rad effekter. En första observation vad gäller betydelsen av ”verksamma” sanktioner är att så fort de måste införas har de per definition inte fungerat fullt ut ifall hotet om sanktioner varit explicit. Syftet med sanktioner, eller snarare hot om sanktioner, kan sägas vara att *avskräcka* mottagaren från att vidta oönskade handlingar, så att sanktioner som är tillräckligt kraftfulla aldrig behöver införas. I många fall – och det är då sanktioner faktiskt genomförs – räcker inte hotet. Det kan handla om att det sanktionerade landet anser sig kunna stå emot de begränsningar som det hotas av, tack vare t ex en stark och diversifierad ekonomi som inte är särskilt beroende av handel med de

¹¹ För en översikt över olika länders militära och finansiella bidrag, se Kiel Institute (2022).

sanktionerade länderna, eller för att landet kan räkna med flera allierade länder som kan stödja dess ekonomi och agera som handelspartners. En sådan roll befaras Kina ta för Ryssland i den nuvarande situationen. Eller så anses hoten inte trovärdiga. I ett historiskt perspektiv har sanktioner som införts under 1900-talet lyckats med att nå sitt uttryckliga syfte i blott en tredjedel av fallen. Att stoppa en militär aggression har varit särskilt utmanande och lyckats i bara fyra fall av 19.¹² Även när sanktionerna inte stoppat den handling som avsetts så har de dock i många fall haft betydande ekonomiska konsekvenser. Detta i sin tur kan påverka hur länder som utsätts för sanktioner kan generera resurser för att fortsätta på sin inslagna politiska bana, även om deras ambition kvarstår.

I fallet med sanktionerna mot Ryssland, som började införas redan i samband med angreppet mot östra Ukraina 2014, kan man konstatera att de inte förmådde avskräcka eller stoppa ett fullskaligt angreppskrig. Man kan förstås bara spekulera kring anledningarna till detta men ett antal faktorer framstår som viktiga. För det första kan det vara ett resultat av att sanktionerna som infördes 2014 inte var särskilt omfattande eller avskräckande, vilket skickade en signal att aggressioner i närområdet inte bestraffas speciellt hårt. Som nämnts ovan är proportionerna i handelsmönstret med väst sådana att man inte gärna kan ha tänkt sig att man klarar sig utan handel. Däremot kan man ha tänkt sig att västs relativa beroende av energi skulle få vissa länder att backa. Detta speciellt i ljuset av att man trots en historia av överträdelse från ryskt håll fortsatt att importera och t o m bygga ut energiförbindelserna. Man måste också ha föreställt sig att den militära kampanjen skulle bli kortvarig och att väst, ställt inför ett *fait accompli*, skulle vackla och acceptera snarare än att offra sin tillgång till billig rysk energi. Som bekant skedde inget av detta.

Nästa fråga blir då om sanktionerna har varit verksamma trots att de införts gradvis eller om rysk ekonomi är motståndskraftigare än vi föreställt oss. Låt oss börja med vad vi vet baserat på tidigare ekonomiska sanktioner och deras inverkan på det sanktionerade landets ekonomi och befolkningens livskvalitet. I de studier där en trovärdig utvärdering varit möjlig uppskattas det att tillväxten i genomsnitt minskar med två till fyra procent per år under en längre tidsperiod (tio år eller upp till tre år efter att sanktionerna hävts, se Neuenkirch och Neumeier 2015). Sanktioner mot finansiella system kan utlösa likviditets- och betalningsbalanskriser, och kombinationen av lägre intäkter, försämrad produktionskapacitet, mindre handelsutbyte, och begränsad likviditet kan göra det svårt att finansiera och utrusta krigsmaskineriet. Dessutom kan sanktionerna leda till brist på livsviktiga förnödenheter, högre priser på varor och tjänster, arbetslöshet och ekonomisk instabilitet, vilket i sin tur kan leda till politisk instabilitet och t o m att regimen faller. Kan man se spår av något av detta i Rysslands fall?

Det är inte helt enkelt att svara på denna fråga. De ryska myndigheterna har kritiserats vad gäller transparens och tillförlitlighet i deras ekonomiska

¹² Hufbauer m fl (2009).

statistik redan sedan flera år tillbaka. Men sedan i fjol vet vi ännu mindre om vad som pågår på grund av ett för landet unikt avbrott i publiceringen av en mängd ekonomisk statistik. Den federala tulltjänsten, Rysslands centralbank, flygtillsynsmyndigheten RosAviatsia, och den Centrala dispatch-avdelningen för bränsle- och energikomplexet (CDU TEK), bland andra, har slutat publicera viktiga ekonomiska uppgifter och börsnoterade företag tillåts nu välja att inte offentliggöra sina räkenskaper. Det gör det svårare att bedöma tillståndet i den ryska ekonomin. Detta avbrott i statistikpubliceringen, som ryska lagstiftare i februari 2023 föreslog att lagfästa, väcker också farhågor om tillförlitligheten i prognoser som publiceras av andra aktörer, såsom Världsbanken eller Internationella valutafonden, vilka till stor del förlitar sig på officiell statistik.

Med detta i bakhuvudet kan vi ändå konstatera att den ryska officiella statistiken säger att BNP föll med drygt två procent 2022. Detta kan tyckas lite, men man ska då komma ihåg att den ryska ekonomin historiskt sett genererat väldigt god tillväxt de år som oljepriset har stigit och att under 2022 steg det med i genomsnitt 50 procent. Detta borde under ett normalt år ha gett upphov till en BNP tillväxt på runt sex procent. Så även med officiell statistik kan man uppskatta nedgången – skillnaden mellan realiserade – 2 procent och potentiell +6 procent – till närmare åtta procentenheter av förlorad BNP under 2022. Och detta ska också ses i ljuset av att sanktionerna trätt i kraft gradvis, med några av de sannolikt mest verksamma som först infördes mot slutet av 2022. Den exakta siffran på hur mycket BNP föll är dock som sagt osäker.

Vissa saker vet vi dock helt säkert. Vi kan konstatera att många västerländska företag som varit verksamma i Ryssland har lämnat eller står i begrepp att lämna landet. Detta analyseras utförligt i ett pågående projekt lett av Jeffrey Sonnenfeld vid Yale University.¹³ Det handlar om mer än 100 multinationella företag som avvecklar sin verksamhet och lämnar landet. Vi vet också att väldigt många ryska medborgare har lämnat landet, vilket innebär ett betydande utflöde av humankapital. Slutligen saknas investeringar i de delar av ekonomin som leder till långsiktig tillväxt. Sammantaget har vi alltså en nedgång i alla de tre grundläggande faktorer som skapar ekonomisk tillväxt.

Vad gäller det som har varit den ryska ekonomins motor – olje- och gasexport – kan man bara konstatera att det inte finns någon enkel väg tillbaka till den europeiska marknaden för Ryssland. Samtidigt är det nästintill omöjligt för Ryssland att sälja en stor del av sin gas till andra länder på kort och medellång sikt eftersom man saknar den nödvändiga infrastrukturen för att transportera den i gasform via *pipelines* eller teknologin för att förvätta/kondensera den till flytande form (LNG). Vad gäller olja håller sig den ryska exporten på en hög nivå tack vare en omorientering till andra köpare som Indien och Kina. Men pristaket som EU och G7, världens ledande

¹³ Sonnenfeld m fl (2022) och <https://som.yale.edu/story/2022/over-1000-companies-have-curtailed-operations-russia-some-remain>.

demokratiska ekonomier, nyligen infört innebär att oljan nu säljs till ett betydligt lägre pris än under 2022 och förtjänsten från exporten minskar också på grund av högre transportkostnader.¹⁴ På kort sikt leder det till minskade vinster och växande budgetunderskott och på längre sikt att man inte har råd att investera i framtida produktionskapacitet.¹⁵ Det är väldigt svårt att se att allt detta inte skulle få allvarliga konsekvenser för rysk ekonomi, och därmed begränsa den ryska militära kapaciteten, redan i närtid och definitivt på sikt. Analyser som tar hänsyn till dessa långsiktiga effekter uppskattar en tvåsiffrig nedgång i den ryska ekonomin för 2023, samt en permanent sämre tillväxtbana.¹⁶

När vi blickar framåt är det som eventuellt skulle kunna förändra bilden att västs tryck på Ryssland avtar. Sanktionsregimen mot Ryssland är betydligt mer omfattande än andra tidigare fall och trots den komplexa institutionella arkitekturen, har EU-länderna visat flexibilitet och gemensamt svarat på nya utmaningar. Detta visar att stödet för Ukraina är fortsatt starkt och att den europeiska solidariteten är oförändrad. Men Putin hoppas på att den allmänna opinionen i väst kommer att tröttna på konflikten i Ukraina och börja vända sig emot användningen av skattebetalarnas pengar till militärt och ekonomiskt bistånd, samt emot den ”kostsamma” sanktionsregimen. Medan kriget fortsätter och inflation och lågkonjunktur sätter fokus på mer direkt upplevda ekonomiska prövningar finns en risk för att dessa frågor får mer av väljarnas och beslutsfattarnas uppmärksamhet. Detta kan förstärkas av påståenden om att Ryssland inte skadas av det europeiska energiembargot, eller i alla fall inte lika mycket som konsumenterna i EU-länder drabbas av de höga elpriserna. Lyckligtvis blev situationen i Europa denna vinter inte så farlig som först befarades när Ryssland tvärstoppade gasflödena, tack vare en kombination av ovanligt varmt väder, energieffektiviseringar, välfyllda gaslager, investeringar i mer energieffektiv teknologi och långtidskontrakt med alternativa leverantörer.¹⁷ Men kriget kan bli långt, så det är viktigt att bibehålla trycket, och desinformation kring ”misslyckade sanktioner” spelar Ryssland i händerna.

3. Återuppbyggnaden av Ukraina

Givet att kriget fortfarande pågår och utgången är osäker kan man ifrågasätta meningen i att redan nu börja planera för en återuppbyggnad av Ukraina. Tidigare erfarenheter tyder dock på att tidig planering har stor betydelse för utgången.¹⁸ Det är därför positivt att flera rapporter redan skrivits med olika, men i stora drag liknande, förslag på hur en återuppbyggnad kan organiseras och finansieras. Becker m fl (2022) var först ut och har bl a

¹⁴ Babina m fl (2023); Wachtmeister m fl (2022).

¹⁵ De stora vinnarna från detta är Indien och Kina, som kan tillgodose den inhemska efterfrågan på olja till ett billigt pris.

¹⁶ Se t ex Perrotta Berlin och Roine (2022) eller Sonnenfeld och Tian (2022).

¹⁷ Campa m fl (2023).

¹⁸ Becker m fl (2022).

följts av Världsbanken,¹⁹ Ganster m fl (2022), den ukrainska regeringens egna mycket detaljerade plan²⁰ och Åslund och Becker (2023). Alla dessa förslag betonar betydelsen av att inte bara återställa landet, utan även ta tillfället i akt att bygga ett bättre, mer funktionellt och bärkraftigt samhälle, ett ”Ukraina 2.0”. Detta ska ses mot bakgrund av att Ukrainas infrastruktur före kriget var bristfällig och till stor del anpassad till ett energiutnyttjande baserat på fossila bränslen och beroende av låga energipriser. Dessutom behöver Ukraina anpassa standarder och infrastruktur för ett närmande till Europa och i förlängningen till de krav som ställs för ett EU-medlemskap.

Denna ambition bidrar dock till att öka kostnaden för en återuppbyggnad. Dessa kostnader är svåra att precisera exakt, men olika uppskattningar varierar i storleksordningen 350 till 1 100 miljarder euro, vilket till stor del beror på vilka typer av kostnader man tar med i beräkningarna.²¹ Ukrainas egen tioårsplan nämner 750 miljarder dollar.²² Detta är mycket stora summor, som jämförelse kan nämnas att hela den globala biståndsbudgeten år 2021 uppgick till 186 miljarder dollar. Det är med andra ord inget som Ukraina självt till fullo kan finansiera och att förlita sig helt på ryska krigsreparationer är nog snarast en from förhoppning. Det är fullt möjligt att de ungefär 300 miljarder dollar från Rysslands valutareserv som frusits i utlandet i slutändan kommer att konfiskeras och användas för återuppbyggnaden, men det är än så länge osäkert och hur som helst inte tillräckligt för att täcka alla kostnader.²³ En återuppbyggnad av Ukraina kommer med andra ord kräva betydande stöd utifrån. Detta väcker frågan om det demokratiska samfundet tycker sig ha resurserna och motivationen att hjälpa till att finansiera en ambitiös återuppbyggnad av Ukraina. Många länder brottas med vad som upplevs som svåra ekonomiska utmaningar. Dessa bleknar i jämförelse med det pris som Ukrainas befolkning betalar för att försvara den rådande världsordningen, men upplevs som betydande av en europeisk befolkning som i huvudsak levtt i fred och stigande materiellt välstånd. Dessutom har försöken till återuppbyggnad av Afghanistan och Irak illustrerat utmaningarna som finns i dessa typer av projekt. Det krävs med andra ord politiskt ledarskap för att förmedla att attacken på Ukraina också är en attack på den europeiska säkerhetsordningen och att detta är något värt att investera i för oss alla. I detta sammanhang är ett återuppbyggt, demokratiskt och bärkraftigt Ukraina också ett exempel för ledare och befolkningen i andra länder, inklusive Ryssland, som kan fungera som en motpol mot auktoritära utvecklingsmodeller oavsett om de kommer från Ryssland, Kina eller från auktoritära krafter inom nuvarande demokratier. Detta är extra

¹⁹ World Bank (2022).

²⁰ National Recovery Council (2022).

²¹ Se Olofsgård och Perrotta Berlin (2023) och Bloomberg (2022).

²² National Recovery Council (2022).

²³ Det är stora summor även i relation till andra återuppbyggnadsinsatser, såsom Afghanistan och Irak, men även Marshallplanen (framför allt i relation till mottagarnas BNP). Givet ambitionen att modernisera landet är det också relevant att jämföra med investeringarna i Östtyskland i samband med återföreningen, vilka beräknas ha kostat 2 000 miljarder euro (Becker m fl 2022).

viktigt i en tid då vi står inför globala utmaningar som kräver samarbete, gemensamma lösningar och en samsyn om utmaningarnas risker.

Men hur kan man då organisera och finansiera stödet till en återuppbyggnad av Ukraina på bästa sätt? Några lärdomar kan dras från tidigare liknande försök, även om man ska vara försiktig med jämförelser eftersom varje fall har sina förutsättningar. Detta gäller inte minst de misslyckade försöken till återuppbyggnad i Afghanistan och Irak. Ukraina är ett land med en helt annan inhemsk kapacitet, inte perfekta men ändå demokratiska institutioner och framför allt i nuläget en bred enighet om vilken framtid som är önskvärd. Några generella framgångsfaktorer som dock kan nämnas är betydelsen av tidig planering, kartläggning av behov och lokal kapacitet, samordningsmekanismer mellan givare och mottagare, uppföljning och ansvarsutkrävande, samt vikten av att inkludera allmänheten och civilsamhället i processen. Det som däremot kan göra processen mer utmanande är bl a korruption, svag absorptionsförmåga (framför allt tillsammans med betydande finansiella inflöden), samt om givarländernas insatser kapas av inhemska strategiska eller kommersiella motiv.²⁴

En modell för återuppbyggnaden som ofta lyfts fram är Marshallplanen, dvs USA:s stöd till Europa efter andra världskriget.²⁵ Det är en naturlig referens givet storleken på insatsen, att det handlar om samma världsdelen och att planen på det stora hela anses ha varit mycket framgångsrik. Bland annat betonas att det skapades en fristående organisation vilket förenklade och snabbade upp beslutsfattandet jämfört med om processen legat inom befintliga institutioner, såsom den amerikanska centralbanken eller finansministeriet. Samordningen med mottagarländernas regeringar och kraven på medfinansiering ökade också ägarskapet på mottagarsidan. Men det finns också betydande skillnader. I fallet Ukraina handlar det om många olika givare och i dag finns ett etablerat ramverk för utvecklingsfinansiering med internationella finansiella institutioner såsom IMF, EBRD och Världsbanken. Båda dessa faktorer är förstås på många sätt ett plus. Fler givare innebär mer resurser och de internationella finansiella institutionerna innehar betydande kunskap och erfarenhet av utvecklingsinsatser generellt och återuppbyggnadsinsatser specifikt. Men det finns också en risk att mångfalden av intressenter med delvis varierande preferenser och förutsättningar skapar konflikter kring ledarskap, ineffektivitet på grund av dubbelringar och bristande samordning, samt *free-riding* – dvs att alla förordar ett generöst stöd till Ukraina men helst ser att någon annan betalar.

Mot bakgrund av detta betonas betydelsen av en gemensam koordinerande givarplattform. Denna plattform ska koordinera mellan givarna för att minimera dupliceringar av insatser och säkerställa att alla viktiga områden och typer av insatser täcks in. Men den ska också koordinera mellan givarsamfundet och den ukrainska regeringen. Ägarskapet bör vara starkt

²⁴ För en utförligare diskussion kring dessa framgångsfaktorer och utmaningar, inklusive referenser, hänvisas till Olofsgård och Perrotta Berlin (2023).

²⁵ Se t ex Becker m fl (2022) och Ganster m fl (2022).

och Ukrainas regering ska fastställa planen och prioriteringarna i återuppbyggnaden samt ta ansvar för genomförandet. Samtidigt krävs att givar-samhället granskar och håller den ukrainska regeringen ansvarig för kvaliteten i implementeringen. Biståndsviljan är starkt beroende av att insatserna upplevs som effektiva, samt att korruptionsskandaler kan undvikas. Detta är av stor betydelse inte minst med tanke på den historia av korruption som finns i Ukraina. Ett första steg mot en givarplattform annonserades den 26:e januari 2023 av G7-gruppen då en plattform med uppdrag att koordinera det finansiella stödet till Ukraina lanserades. Detta är ett steg i rätt riktning, men det är mycket som än så länge är oklart. Det finns goda skäl att knyta an plattformen till en mer strukturerad institution än G7 själv, med en permanent och kompetent ämbetsmannakår såsom E U. Detta förordas också i Ganster m fl (2022), särskilt med tanke på betydelsen av ett framtida E U-medlemskap – även om det fortsatt är oklart hur det blir med ett sådant.

Vad gäller finansieringen av den internationella stödinsatsen så beror det på tidsperspektivet. I ett begynnande skede, då osäkerheten och riskerna är stora och sociala insatser mest angelägna, är det naturligt att offentliga medel kommer att dominera. Dessa kan komma både som subventionerade lån och som rent gåvobistånd. Det finns för- och nackdelar med olika biståndsformer, se t ex Olofsgård (2022), men med tanke på insatsens storlek, Ukrainas redan före kriget alarmerande skuldnivå och den framtida ambitionen att gå med i E U så måste med nödvändighet den mest betydande delen vara gåvobistånd. Det är rent kontraproduktivt i nuläget att tynga den ukrainska ekonomin med en ohållbar statsskuld, vilket underminerar makroekonomisk stabilitet och försvårar landets möjligheter att attrahera privata kapitalflöden i framtiden. I det lite längre perspektivet blir privata investeringar viktigare, både mot bakgrund av storleken på de behov som finns och för att ta vara på den expertis och kompetens som finns i den privata sektorn. Som nämnts har många internationella företag lämnat Ryssland och behöver etablera nya nav för sin verksamhet i Östeuropa. Intresset att bidra till återuppbyggnaden inom den privata sektorn förefaller stort, även inom Sverige.²⁶ Det är också möjligt att använda offentliga medel som en katalysator för privata investeringar. Biståndsmyndigheter och offentliga utvecklingsfinansiärer har instrument för att minska riskerna och bidra med information och kontakter som kan uppmuntra privata investeringar också i högriskmiljöer, såsom offentlig-privat samverkan och kreditgarantier.

Korruption är en betydande risk vid massiva återuppbyggnadsinsatser. Detta beror både på att det handlar om insatser med stora ekonomiska värden och att den akuta humanitära situationen kan nödvändiggöra snabba processer som går utanför det normala för statlig upphandling av varor och tjänster. Detta är en utmaning för Ukraina som har brottats med hög korruption sedan självständigheten 1991. Det ska dock betonas att lan-

²⁶ Se Olofsgård och Perrotta Berlin (2023).

det genomfört många positiva reformer sedan Euromajdan och Rysslands annektering av Krimhalvön 2014, vilket också reflekteras i olika korrupsionsmått.²⁷ Utan tvekan kvarstår betydande brister inom främst domstolsväsendet, men reformer inom offentlig upphandling, offentlig rapportering av politikernas tillgångar, anti-korrupsionsinstitutioner, samt inte minst ett starkt civilsamhälle och medielandskap som bevakat och rapporterat om missförhållanden har gjort skillnad. Kriget har dessutom ytterligare klargjort hur korruption underminerar samhället, kraftigt reducerat den ekonomiska och politiska basen för flera av de mäktigaste oligarkerna och ändrat gemene mans acceptans av vardagskorruption. De investeringar som krävs för återuppbyggnaden innebär dock en risk för återfall som det är av stor betydelse att man är uppmärksam på. Här är koordinering av givare, transparens och uppföljning av återuppbyggnadsprojekten centrala för att minska dessa risker.

Den troligen starkaste moroten för att säkerställa ett seriöst anti-korrupsionsarbete är ett framtida EU-medlemskap och den mest effektiva piskan den reformprocess som Ukraina följer för att göra detta möjligt. Från EU:s sida är det därför av största vikt att vara tydlig med de reformer som krävs för ett framtida medlemskap, samtidigt som vägen till medlemskap görs möjlig och trovärdig. De sju villkor som EU satt upp för framtida EU-medlemskap inkluderar därför att rensa upp rättssystemet, inklusive den ifrågasatta författningsdomstolen. En framgångsrik återuppbyggnad måste med andra ord gå hand i hand med en framgångsrik reformprocess och stödet till återuppbyggnaden behöver vara villkorat på att tydliga framsteg görs i reformprocessen. Detta bör inte ses som en begränsning av ägarskapet utan snarare som en hjälp till de krafter inom Ukraina som strävar mot ett EU närmande och en demokratisk välfärdsstat. Men det kräver också att EU erbjuder en trovärdig väg mot ett framtida medlemskap, något som kan bli en utmaning givet den behandling som kandidatländerna på västra Balkan fått. Att lägga till flera element av ekonomisk integration på vägen mot ett medlemskap skulle ge både positiva ekonomiska resultat och förstärka trovärdigheten i anslutningsprocessen. EU kan åta sig att samarbeta med Ukraina längs två parallella spår – inleda anslutningsförhandlingar och samtidigt tillåta Ukraina att ansluta sig till den europeiska inre marknaden så snart landet är redo – oavsett status på anslutningsförhandlingarna.²⁸

4. Avslutande reflektioner

Det finns tre viktiga delar i det stöd som krävs för att Ukraina ska stå som vinnare i det ryska anfällskriget. Den första delen är omfattande militärt stöd för att hindra att Ryssland ockuperar ännu större områden av landet och i slutänden tar över den reella makten i landet. Den andra delen är ekonomiskt bistånd på kort och lång sikt. På kort sikt för att undvika en full-

²⁷ Becker, Lehne, Mylovanov, Shapoval och Spagnolo (2022).

²⁸ Getmanchuk (2022).

skalig makroekonomisk och statsfinansiell kollaps och på längre sikt för att bygga upp det moderna Ukraina på dess väg in i EU. Den tredje delen handlar om att begränsa den ryska krigsmaktens resurser, vilket är grunden för de omfattande ekonomiska sanktioner som Ukrainas demokratiska partners infört mot Ryssland.

Alla dessa delar har mer eller mindre direkta kopplingar till statsfinanserna också i de länder som stöttar Ukraina. Beloppen som t ex EU har satsat på militärt och finansiellt stöd är i dagsläget ca 50 miljarder euro.²⁹ Detta kan framstå som en enorm summa och jämför man t ex med storleken på Ukrainas BNP innan kriget är det en dryg fjärdedel av denna. Vänder man i stället på perspektivet så är beloppet inte lika imponerande, endast 0,3 procent av EU-ländernas samlade BNP. Jämför vi med det stöd europeiska länder betalat till sina hushåll och företag för ökade energikostnader är denna summa nästan 800 miljarder euro,³⁰ eller 16 gånger så mycket som det totala EU-stödet till Ukraina. Energistödet inom Europa överstiger t o m kostnaden för den tioåriga återuppbyggnadsplanen på 750 miljarder dollar som Ukrainas regering har utformat.

Samtidigt har NATO-medlemmarna, på grund av det skärpta säkerhetsläget, börjat sträva efter att uppnå målet på två procent av BNP för militära utgifter som de enades om 2014. Detta belopp motsvarar 367 miljarder dollar *per år* under en överskådlig framtid. Men hur mycket sämre skulle inte säkerhetsläget bli om Ryssland tilläts komma undan med en imperialistisk, kolonial aggression med inslag av folkmord och brott mot mänskligheten? Därför är stöd till Ukraina som kan förhindra denna utveckling en självklar investering ur alla tänkbara perspektiv: av ren självbevaringsdrift – säkerhetsmässigt och ekonomiskt; som en skyldighet mot medmänniskor i Ukraina; för att inte andra auktoritära länder ska begå övergrepp i sin omgivning; och för att skapa en världsordning där demokratiska och mänskliga värden bevaras. Stödet till Ukraina är alltså ingen kostnad mer än i ett snävt bokföringstekniskt perspektiv. Den dagen Ukraina dessutom har säkrat en långsiktig fred och blivit medlem i EU kommer landet bli en av Europas tillväxtmotorer med en hög nivå på humankapital, naturresurser och modern infrastruktur som kommer vara av värde för oss alla.

REFERENSER

Acemoglu, D (2022), "Closing Tax Havens Is the True Test of the West's Resolve", *Project Syndicate*, 8 mars 2022, <https://www.project-syndicate.org/commentary/western-sanctions-russia-oligarch-dark-money-by-daron-acemoglu-2022-03>.

Babina, T, B Hilgenstock, O Itskhoki, M Mironov och E Ribakova (2023), "Assessing the Impact of International Sanctions on Russian Oil Exports", SSRN Working Papers,

<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4366337>.

Becker, T (2016), "Russia and Oil – out of Control". *FREE Policy Brief*, Free Network, <https://freepolicybriefs.org/2016/10/31/russia-oil-control>.

Becker, T (2019), "Capital Flows from Russia – the Bigger Picture", *FREE Policy Brief*, Free Network, <https://freepolicybriefs.org/2019/04/08/capital-flows-from-russia-the-bigger-picture/>.

²⁹ Kiel Institute (2022).

³⁰ Sgaravatti m fl (2023).

- Becker, T m fl (2022), "A Blueprint for the Reconstruction of Ukraine", *CEPR Rapid Response Economics* 1.
- Becker, T, J Lehne, T Mylovanov, N Shapoval och G Spagnolo (2022), "Anti-corruption Policies in the Reconstruction of Ukraine", i Gorodnichenko, Y, I Sologoub och B Weder di Mauro (red), *Rebuilding Ukraine: Principles and Policies*, CEPR Press, London, <https://cepr.org/chapters/anti-corruption-policies-reconstruction-ukraine>.
- Becker, T och A Olofsgård (2018), "From Abnormal to Normal: Two Tales of Growth from 25 Years of Transition", *Economic Transition*, vol 26, s 769–800.
- Bloomberg (2022), "Ukraine Reconstruction May Cost \$1.1 Trillion, EIB Head Says", 11 juni 2022, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-06-21/ukraine-reconstruction-may-cost-1-1-trillion-eib-head-says?leadSource=verify-wall>.
- Campa, P, E Paltseva och Z Vlessing (2023), "Exploring the Impact from the Russian Gas Squeeze on the EU's Greenhouse Gas Reduction Efforts", *FREE Policy Brief*, Free Network, <https://freepolicybriefs.org/2023/03/14/exploring-the-impact-from-the-russian-gas-squeeze-on-the-eus-greenhouse-gas-reduction-efforts/>.
- Ganster, R, J Kirkegaard, T Kleine-Brockhoff och B Stokes (2022), "Designing Ukraine's Recovery in the Spirit of the Marshall Plan: Principles, Architecture, Financing, Accountability: Recommendations for Donor Countries", GMF, Washington DC.
- Getmanchuk, A (2022), "How to Prevent Ukraine's EU Accession Process from Slipping into the Western Balkan Trap", SCIEEUS Guest Platform for Eastern Europe Policy 5.
- Hufbauer, G, J Schott, K Elliott och B Oegg (2009), *Economic Sanctions Reconsidered*, tredje upplagan, Peterson Institute for International Economics, Washington.
- Kiel Institute (2022), "A Database of Military, Financial and Humanitarian Aid to Ukraine", Kiel Institute, <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/>.
- Kudrin, A och E Gurvich (2015), "A New Growth Model for the Russian Economy", *Russian Journal of Economics*, vol 1, s 30–54, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405473915000033>.
- Markus, S (2022), "Meet Russia's Oligarchs, a Group of Men who Won't be Toppling Putin Anytime Soon", *The Conversation*, 4 mars 2022, <https://theconversation.com/meet-russias-oligarchs-a-group-of-men-who-wont-be-toppling-putin-anytime-soon-178474>.
- National Recovery Council (2022), "Ukraine's National Recovery Plan", National Recovery Council, Kyiv.
- Neuenkirch, M och F Neumeier (2015), "The Impact of UN and US Economic Sanctions on GDP Growth", *European Journal of Political Economy*, vol 40, s 110–125.
- Olofsgård, A (2022), "Financial Aid to Ukrainian Reconstruction: Loans Versus Grants", *FREE Policy Brief*, Free Network, <https://www.hhs.se/en/about-us/news/site-publications/publications/2022/when-discussing-financial-aid-for-reconstruction-what-are-the-arguments-in-favour-of-loans-and-in-favour-of-grants/>.
- Olofsgård, A och M Perrotta Berlin (2023), "Åter ur askan – det svenska och globala bidraget till Ukrainas återuppbyggnad", under utgivning, EBA rapport 2023:1.
- Perrotta Berlin, M och J Roine (2022), "The Bleak Economic Future of Russia", *FREE Policy Brief*, Free Network, <https://freepolicybriefs.org/2022/10/31/economic-future-russia/>.
- Roine, J (2014a), "Ekonomiska aspekter av krisen i Ukraina", *Ekonomistas*, 6 mars 2014, <https://ekonomistas.se/2014/03/06/ekonomiska-aspekter-av-krisen-i-ukraina/>.
- Roine, J (2014b), "Om Ukraina kunde välja så borde valet vara enkelt", *Ekonomistas*, 21 mars 2014, <https://ekonomistas.se/2014/03/21/om-ukraina-kunde-valja-sa-borde-valet-vara-enkelt/>.
- Roine, J (2014c), "Ryssland, Ukraina och deras respektive naturresursberoenden", *Ekonomistas*, 30 april 2014, <https://ekonomistas.se/2014/04/30/ryssland-ukraina-och-deras-respektive-naturresursberoenden/>.
- Rosbach, H N (2018), "The Geopolitics of Russian Energy Gas, Oil and the Energy Security of Tomorrow", Rapport FOI-R-4623-SE, Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI), Stockholm.
- Sgaravatti, G, S Tagliapietra, C Trasi och G Zachmann (2023), "National Fiscal Policy Responses to the Energy Crisis", *Bruegel Datasets*, 24 mars 2023, <https://www.bruegel.org/dataset/national-policies-shield-consumers-rising-energy-prices>.
- Sonnenfeld, J och S Tian (2022), "Actually, the Russian Economy Is Imploding", *Foreign Policy*, 22 juli 2022, <https://foreignpolicy.com/2022/07/22/russia-economy-sanctions-myths-ruble-business/>.
- Sonnenfeld, J, S Tian, F Sokolowski, M Wyrebkowski och M Kasprzowicz (2022), "Business Retreats and Sanctions Are Crip-

pling the Russian Economy”, SSRN Working Papers, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4167193.

Wachtmeister, H, J Gars och D Spiro (2022), ”Quantity Restrictions and Price Discounts on Russian Oil”, Working Paper, arXiv, <https://arxiv.org/abs/2212.00674>.

World Bank (2022), ”Ukraine Rapid Damage

and Needs Assessment”, World Bank, Washington DC.

Åslund, A och T Becker (2023), ”En europeisk Marshallplan för ett Ukraina på väg mot EU”, i Bakardjieva Engelbrekt, A, A Michalski och L Oxelheim (red), *Europaperspektiv 2023 – EU:s inre och yttre gränser i en konfliktfylld värld*, Santérus förlag, Stockholm.